

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Ангел Янков Янков –
директор на Регионален етнографски музей – Пловдив
за дисертационния труд на Петя Георгиева Костадинова на тема „Влияние
на технологиите върху управлението и популяризирането на културното
наследство“ за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

Научен ръководител: проф. д. н. к. Васил Марков

Научна област: 3. Социални, стопански и правни науки.
Професионално направление: 3.1. Социология, антропология и науки за
културата.

Докторска програма: „Теория и история на културата“ към Катедра
„Културология“, Факултет по изкуствата, Югозападен университет
„Неофит Рилски“

Рецензията е изготвена съгласно Заповед № 1025 / 16.04.2025 г. на Ректора
на ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград)

Докторантът Петя Георгиева Костадинова притежава образователно-квалификационната степен „магистър“, преминал е предвиденото обучение за докторантура и отговаря на минималните национални изисквания по чл. 26, ал. 2 и 3 на Закона за развитие на академичния състав в Република България, както и на Вътрешните правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ „Неофит Рилски“.

Изследването на докторанта е посветено на една изключително значима и актуална тема, свързана с дигиталната хуманитаристика. Технологичните иновации се развиват с много бързи темпове, като намират широко приложение в най-различни области, включително и в културната сфера. Дисертацията *„Влияние на технологиите върху управлението и популяризирането на културното наследство“* разглежда именно новите предизвикателства пред управлението и представянето на институциите на паметта в нашето динамично време.

Утвърденият стандарт за вида и обема на представените дисертация, автореферат и публикации е спазен. Дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение, библиография и каталог с приложения – всичко 437

страници.

Авторовата теза е, че в съвременния контекст на големи технологични промени и дигитализация, културното наследство привлича все повече внимание. В световен мащаб се наблюдава устойчиво нарастване на броя на научните публикации по темата, а дигитализацията се откроява като основен приоритет в международните стратегически и законодателни рамки.

В Увода докторантът посочва обекта и предмета на своето изследване, след което си поставя амбициозната цел „да представи и анализира съвременните трансформации в сектора на културното наследство, като проучи разбирането за процеса на дигитализация, идентифицира и систематизира наличните и възможни технологии за приложение в областта“. За да изпълни това, авторът разглежда както глобалните тенденции, така и специфичните аспекти, свързани с българския културен сектор.

Коректно са посочени и някои ограничения, произтичащи от твърде широкия обхват на изследването и бързото развитие на технологиите. Въпреки това проучването успява да даде една много добра основа за оценка на влиянието на технологиите в областта на културното наследство.

Работната хипотеза на автора е, че дигитализацията е концептуална промяна в управлението на наследството, която изисква нови подходи и преосмисляне на традиционните модели на работа и взаимодействие с културните ценности. В целия текст се поддържа тезата, че същинската трансформация на културния сектор ще настъпи тогава, когато дигитализацията се превърне в осъзната, последователна и споделена стратегия, която подкрепя, допълва и разширява реалното чрез дигиталното.

Дисертантът посочва, че различни хуманитарни дисциплини, предлагат разнообразна гледна точка върху културното наследство. Тази многопластовост обуславя необходимостта в работата да бъде възприет интердисциплинарен подход, черпещ инструменти от различни научни области и логически стратегии, за да осигури цялостен анализ. В преследване на главната цел, която си е поставил и свързаните с нея задачи, докторантът използва разнообразни методи. Богатият инструментариум съчетава стари и нови подходи за изследване, които взаимно се допълват.

С първата глава на дисертацията *„Културно наследство и съвременен контекст на (за) развитие“* се изгражда интердисциплинарната теоретична рамка, върху която стъпва по-нататъшното проучване. Тя поставя културния сектор в контекста на икономическата теория за „Четвъртата индустриална

революция“. Авторът отчита, че този замислен първоначално само като икономически термин, вече навлиза във всяка сфера на живота, включително и в областта на наследството.

Чрез преглед на научната литература и нормативните актове се проследяват тенденциите в новите технологии. Докторантът подчертава, че най-сериозното предизвикателство в съвременната среда е изграждането на визуалния образ на културното наследство, както и че технологиите дават възможност за повторно използване на постиженията от миналото по един алтернативен начин, адекватен на нашето време. В резултат се генерира ново културно съдържание, което води до нови форми на култура и културни практики, както и до различни трансформации в сектора. Същинската промяна според него ще настъпи, когато технологиите бъдат внедрени на всяко ниво от функционирането на културните организации, а не само като подход за документиране или представяне на отделни обекти на наследството. За да се постигне това е необходимо конструиране на „дигитална стратегия“ на ниво конкретна институция. Последващият анализ отчита международните политики, които играят ключова роля в насърчаването на този процес. Разгледани са основните документи на национално ниво, които рамкират процеса на дигитализация и очертават посоките на развитие. Абсолютно резонен е изводът, че в България все още липсва координирана национална стратегия и ефективна нормативна рамка.

Във втората част, озаглавена *„Дигитализация на културното наследство: класификация на технологиите“*, авторът дефинира ключови термини, описващи съвременните процеси и трансформации в културния сектор. Той изрично формулира концептуалната разлика между понятията „дигитализация“, „цифровизация“ и „виртуализация“ в сферата на наследството. Тези уточнения са важни и основополагащи за разбирането на специфичната терминология и съответно възможностите за употреба при бъдещо развитие на културната сфера.

В същия контекст е разработено систематично изследване и класификация на технологиите, използвани в сектора. Въпреки че картината е извънредно пъстра, дисертантът е очертал някои технологии в детайли, докато по-специфичните само са маркирани. Той базира тази класификация на теорията на информационните системи, според която технологиите се разглеждат като взаимосвързани компоненти за събиране, обработка и разпространение на информация.

Като първи опит за систематизиране и аналитично описание на

технологиите, приложими в областта на културното наследство, е разработен и дигитален каталог с интердисциплинарен характер. Той си поставя за цел да подпомогне институциите на паметта в ориентирането сред разнообразието от технологии, като систематизира наличните инструменти и предлага насоки за тяхното приложение. Електронният каталог има голяма научно-практическа стойност, като допълва изследването и може да служи като наръчник при избора на технологични решения, съобразени с конкретните нужди и възможности на културните организации.

Въз основа на аналитичното систематизиране на отделни технологични решения, текстът обобщава ползите от прилагането на дигитални технологии в културното наследство за основните участници в процеса – изследователи, институции и публики. Анализът подчертава приноса на технологиите на всички етапи, като в заключение са формулирани ключови изводи за тяхното въздействие и потенциал.

Петя Костадинова заявява неколkokратно, технологиите не бива да се третираат като цел, а като инструмент за реализация на политики по опазване, достъп и устойчиво развитие на културното наследство. Според нея е необходим синтез от знания в няколко области – културно наследство, информационни технологии и мениджмънт за ефективно прилагане и устойчиво развитие. Класифицирането на технологиите не е само теоретична рамка, а необходим инструмент за стратегическо управление и адаптация на културните институции към дигиталната среда.

Третата глава от дисертацията *„От теория към практика: опит от въвеждане на технологиите в областта на културното наследство“* разглежда международни и български примери за внедряване на технологии в културния сектор. Текстът следва въведената класификация за процеса на дигитализация, идентифицира модели на приложение и представя проекти от практиката – от използването на дигитални архиви и платформи до иновации като виртуални реалности и изкуствен интелект. Докторантът разказва как технологиите могат да бъдат интегрирани на различни етапи от работата с културното наследство в неговите материални и нематериални разновидности, като същевременно се преосмислят традиционните подходи към съхранението и представянето на ценностите.

От изложението е видно, че промяната в музейната практика е неизбежна и вече е в ход. За да има положителен характер тази промяна, е необходимо ангажираните в областта на наследството да познават

възможностите на технологиите и да ги прилагат съобразно нуждите и предварително определената цел. Авторската позиция и резултатите от проведените експерименти показват, че технологиите не бива да заменят, а да допълват процесите на изследване и преживяване на миналото.

Освен запознаване с добрите практики, авторът предприема и друга стъпка, с която цели да представи актуалното състояние на процеса на дигитализация в България. Разпраща въпросник-анкета на електронните адреси на мнозинството от българските музеи и галерии, след което анализира събраната информация и статистическите данни. Резултатите потвърждават предварително формулираните хипотези относно състоянието на дигитализацията в културните институции в България. За да се преодолеят идентифицираните предизвикателства, е направен верният извод, че следва „да се предприемат стратегически мерки, които да обединят усилията на културните организации и държавата в лицето на Министерството на културата“.

В допълнение към това изследване, докторантът представя и проучване на нагласите и очакванията на публиките в качеството им на потребители на културно съдържание. Представените данни показват, че дигитализацията оказва влияние върху начина, по който българите възприемат наследството и посещават музейните обекти. Резултатите от анкетата сред широката общественост служат като основа за формулиране на конкретни препоръки, насочени към подпомагане на културните институции в прилагането на съвременни технологии с оглед повишаване на привлекателността на културните обекти и засилване на връзката с публиката.

Заклучението включва финалните резултати от изследването и представлява синтез на теоретичните и емпиричните изводи, изведени във всяка от трите основни глави. То предлага опорни точки и формулира насоки за оптимизиране на дигиталните процеси в сферата на културното наследство в България. От направените обобщения е видно, че докторантът притежава задълбочени теоретични знания и притежава способност за самостоятелни научни изследвания.

Обемът и съдържанието на библиографията, която включва 563 литературни съчинения, 79 нормативни документи и доклади, както и 82 интернет сайта, също свидетелстват за едно задълбочено проучване. В своята работа авторът се позовава и коректно цитира български и чужди изследователи, свързани по един или друг въпрос с разглежданите проблеми.

В дисертацията са използвани най-вече англоезични източници от последните две десетилетия в областта на музеологията, културологията и новите технологии. Като методологично обоснован елемент са цитирани и изследователски интернет портали и платформи, отразяващи развитието на дигиталните практики в културния сектор. Разнообразието на използваната литература и електронни източници, показва сериозен стремеж към търсене на нови доказателства за обосноваване на предложената от автора научна хипотеза.

В края на книжното тяло Петя Костадинова представя и четири приложения, които допринасят за цялостния и завършен облик на дисертационния труд. Приложенията включват: речник на съкращенията; дигитален каталог на технологиите (препратка към разработен дигитален ресурс, структуриращ и описващ технологии с възможност за приложение в сектора на културното наследство); визуален материал с добри практики от България и чужбина; както и статистически визуализации (графики и диаграми) на резултатите от проведените анкети сред 162 музея и галерии и 292-ма представители на обществеността. Изброените по-горе приложения, както и направеният анализ имат научно-приложен характер и са друг значим принос по темата.

Научната коректност, точност и добросъвестност на докторанта проличава навсякъде в представения текст. Същият подхожда компетентно към всеки детайл от работата, владее инструментариума, използва точните изразни средства. Въпреки по-малко познатата ни и специфична терминология, той се е постарал да обясни по един ясен и достъпен за читателя начин и най-сложните понятия. Разбира се, към текста могат да бъдат направени някои забележки, които е добре да бъдат изчистени, предвид бъдещо отпечатване на труда. Например, аз не мога да приема уговорката на автора, културни институции да бъдат наричани „наследствени организации“ или че музеят принадлежи към „наследствения сектор“. В българския език термини като съществителното име „наследство“ и прилагателното „наследствен“ пораждат различни конотации и трудно могат да се възприемат като смислови синоними. Самият автор признава, че те могат да породят двусмислие извън контекста на изследването, но те пораждат това и вътре в него. Разбира се, тази малка бележка ни най-малко накърнява достойнствата на този труд.

В заключение, смятам, че значимият научен проблем, теоретичната обосновка и посочените по-горе приносите на дисертацията са напълно достатъчни, за да предложи на членовете на научното жури да присъди на г-жа Петя Георгиева Костадинова образователната и научна степен „доктор“.

09.06.2025 г.

гр. Пловдив

.....

Доц. д-р Ангел Янков

REVIEW

by Assoc. Prof. Angel Yankov Yankov, PhD – Director of the Regional
Ethnographic Museum – Plovdiv
on the dissertation of Petya Georgieva Kostadinova on the topic “The Influence
of Technology on the Management and Promotion of Cultural Heritage” for
awarding the educational and scientific degree “Doctor”

Scientific supervisor: Prof. Vasil Markov, PhD

Scientific area: 3. Social, Economic and Legal Sciences. Professional field: 3.1.
Sociology, Anthropology and Cultural Sciences. Doctoral Programme: Theory
and History of Culture Department of Cultural Studies. Faculty of Arts
Southwestern University “Neofit Rilski”

according to Order No. 1025 / 16.04.2025 of the Rector of SWU “Neofit Rilski”
– Blagoevgrad

The doctoral candidate Petya Georgieva Kostadinova holds a master's degree, has completed the required doctoral training, and meets the minimum national requirements under Article 2b, paragraphs 2 and 3, of the Law on the Development of Academic Staff in the Republic of Bulgaria, as well as the Internal Rules for the Development of Academic Staff at the South-West University “Neofit Rilski”.

The doctoral research is dedicated to a highly significant and current topic related to digital humanities. Technological innovations are developing at a swift pace, finding wide applications in various fields, including the cultural sphere. The dissertation, “*Influence of Technology on the Management and Promotion of Cultural Heritage*”, addresses the new challenges facing the management and presentation of memory institutions in our dynamic times.

The established standard for the type and volume of the submitted dissertation, abstract, and publications has been met. The dissertation consists of an introduction, three chapters, a conclusion, a bibliography, and an appendix catalog – a total of 437 pages.

The author's thesis is that in the current context of major technological changes and digitalization, cultural heritage is attracting more and more attention.

Globally, there is a steady increase in the number of scientific publications on the topic, and digitalization stands out as a key priority in international strategic and legislative frameworks.

In the Introduction, the doctoral candidate identifies the object and subject of her research, and then sets the ambitious goal of “presenting and analyzing the contemporary transformations in the cultural heritage sector, by examining the understanding of the digitization process, identifying and systematizing the available and possible technologies for application in the field”. To accomplish this, the author examines both global trends and specific aspects related to the Bulgarian cultural sector.

Some limitations arising from the study's broad scope and the rapid development of technology are also correctly pointed out. Despite this, the study manages to provide a very good basis for assessing the impact of technology in the field of cultural heritage.

The author's working hypothesis is that digitalization is a conceptual change in the management of heritage, which requires new approaches and a rethinking of traditional models of work and interaction with cultural values. The entire text maintains the thesis that the true transformation of the cultural sector will occur when digitalization becomes a conscious, consistent, and shared strategy that supports, complements, and expands the real through the digital.

The dissertation states that various humanities disciplines offer a diverse perspective on cultural heritage. This multi-layered nature necessitates an interdisciplinary approach in the work, drawing on tools from various scientific fields and logical strategies to ensure a comprehensive analysis. In pursuit of the main goal and related tasks, the doctoral student uses a variety of methods. The rich toolkit combines old and new research approaches that complement each other.

The first chapter of the thesis, “*Cultural Heritage and Contemporary Context of (for) Development*”, outlines the interdisciplinary theoretical framework that supports the subsequent research. The author situates the cultural sector within the framework of the economic theory known as the “Fourth Industrial Revolution”. Originally defined as a financial concept, this term is now permeating various aspects of life, including the field of heritage.

Recent developments in new technologies are analyzed through a review of scientific literature and regulatory acts. The doctoral student highlights that a significant challenge in today's environment is the creation of visual representations of cultural heritage. She points out that technology allows for the

reimagining of past achievements in a way that is relevant to our time. This process gives rise to new cultural content, leading to innovative forms of culture and cultural practices, as well as various transformations within the sector. According to her, real change will occur when technology is integrated at every level of operation within cultural organizations rather than merely being used for documenting or presenting individual heritage objects.

In the second part, titled “*Digitalization of Cultural Heritage: Classification of Technologies*”, the author defines key terms describing contemporary processes and transformations in the cultural sector. She explicitly formulated the conceptual difference between the terms “digitalization”, “digitization”, and “virtualization” in the field of heritage. These clarifications are fundamental for understanding the specific terminology and, consequently, the possibilities for use in the future development of the cultural sphere.

A systematic study and classification of the technologies used in the sector has been developed. While the landscape is quite diverse, the author has provided detailed descriptions of several key technologies while indicating others in a more general manner. This classification is based on the theory of information systems, which views technologies as interconnected components that collect, process, and disseminate information.

As a first attempt to systematically analyze and describe technologies in cultural heritage, an interdisciplinary digital catalog has been created. It aims to help memory institutions navigate the diversity of technologies by systematizing the available tools and offering guidelines for their application. The electronic catalog has great scientific and practical value, complementing the research, and can serve as a guide in choosing technological solutions tailored to the specific needs and capabilities of cultural organizations.

Based on the analytical systematization of individual technological solutions, the text summarizes the benefits of applying digital technologies in cultural heritage for the main participants in the process – researchers, institutions, and audiences. The analysis highlights the contribution of technologies at all stages, and key conclusions are formulated about their impact and potential.

Petya Kostadinova has repeatedly stated that technology should not be seen as an end in itself but rather as a tool for implementing policies on the preservation, accessibility, and sustainable development of cultural heritage. She suggests that integrating knowledge from cultural heritage, information technology, and management is essential for effective implementation and sustainable development. Classifying technologies is not just a theoretical framework but a

necessary tool for strategic management and adaptation of cultural institutions to the digital environment.

Chapter three of the thesis, “*From Theory to Practice: Experience with the Introduction of Technologies in the Field of Cultural Heritage*”, examines international and Bulgarian examples of the implementation of technologies in the cultural sector. The text follows the introduced classification for the digitalization process, identifies application models, and presents projects from practice, from the use of digital archives and platforms to innovations such as virtual realities and artificial intelligence. The doctoral student discusses integrating technology at different stages of working with cultural heritage in both its material and intangible forms, while reconsidering traditional methods of preserving and presenting its values.

The main thesis shows that change in museum practice is inevitable and is already underway. For this change to have a positive effect, it is important for those involved in the field of heritage to know the possibilities of technology and to apply them according to the needs and the predetermined goal. The author's position and the results of the experiments conducted showcase that technology should not replace but rather complement the processes of researching and experiencing the past.

In addition to familiarizing readers with best practices, the author takes another step to present the current state of the digitalization process in Bulgaria. Sends out a questionnaire to the email addresses of the majority of Bulgarian museums and galleries, then analyzes the collected information and statistical data. The results confirm the previously formulated hypotheses regarding the state of digitalization in Bulgarian cultural institutions. To address the identified challenges, it is concluded that “strategic measures must be implemented to unite the efforts of cultural organizations and the state, represented by the Ministry of Culture”.

In addition to this research, the doctoral candidate also presents a study of the attitudes and expectations of audiences as consumers of cultural content. The data presented proves that digitalization has an impact on the way Bulgarians perceive heritage and visit museum sites. The results of the public survey serve as the basis for formulating specific recommendations aimed at supporting cultural institutions when implementing modern technologies to increase the attractiveness of cultural sites and strengthen their connection with the public.

The conclusion contains the final results of the research and is a synthesis of the theoretical and empirical findings presented in each of the three main

chapters. It provides reference points and formulates guidelines for optimizing digital processes in the field of cultural heritage in Bulgaria. The summaries show that the PhD student has in-depth theoretical knowledge and the ability to conduct independent research.

The volume and content of the bibliography, which includes 563 literary works, 79 normative documents and reports, and 82 websites, also testify to thorough research. The author correctly cites Bulgarian and foreign researchers who are related to the issues under discussion in one way or another in her work. The thesis primarily uses English-language sources from the last two decades in the fields of museology, cultural studies, and new technologies. The researched internet portals and platforms reflecting digital practices in the cultural sector were noted as a methodologically sound element. The variety of literature and electronic sources used demonstrates a serious effort to seek new evidence to support the author's proposed scientific hypothesis.

At the end of her paper, Petya Kostadinova also presents four appendices that contribute to the complete appearance of the dissertation. The applications include an abbreviations dictionary, a digital technology catalog (a reference to a developed digital resource that structures and describes technologies with the potential for application in the cultural heritage sector), visual material with best practices from Bulgaria and abroad, and statistical visualizations (graphs and charts) of the results of the surveys conducted among 162 museums and galleries and 292 members of the public. The applications and analyses mentioned above are scientifically and practically significant contributions to the topic.

The scientific correctness, accuracy, and integrity of the doctoral candidate are evident throughout the submitted text. She approaches every detail of the work competently and masterfully uses the toolkit and the proper expressive means. Despite the less familiar and specific terminology, she has tried to explain even the most complex concepts in a clear and accessible way for the reader. Of course, there are some comments regarding the text that need to be addressed before the work is printed. For example, I cannot agree with the author's proposal to refer to cultural institutions as “heritage organizations” or to classify museums as part of the “heritage sector”. In the Bulgarian language, terms such as the noun “heritage” and the adjective “hereditary” have different connotations and are difficult to perceive as semantic synonyms.

In conclusion, I believe that the significant scientific problem, the theoretical justification, and the contributions mentioned above in the thesis are

sufficient to recommend that the members of the scientific jury award the academic and scientific degree of “Doctor” to Ms. Petya Georgieva Kostadinova.

09.06.2025.

Plovdiv

.....
Assoc. Prof. Angel Yankov Yankov, PhD